דברי אמת — בלק

דהנה [כתיב משלי ט' פסוק כ'] הולך את חכמים [יחכם]. והיושב עמם לא. אך הפי' הוא כי יש מי שהוא אצל חכמים ואינו רוצה את האמת כ"א שיודע שצדיק יש לו חן ע"י מעשיו הטובים הוא מעיין רק ללמוד הנהגותיו להתנהג כן להתפאר. וזה הולך את חכמים מי שהוא הולך שהוא באמת שיש לו רגלים וזה וירא בלק לשון מבולקה הריק מכל טוב ומתנהג בחסידות ששורשו הוא מאברהם אבינו ע"ה שהי' זריז כמו וישכם אברהם בבוקר וזה בן צפור לשון זריזות כמו ויצפור מהר גלעד. הוא רואה את כל אשר אשר עשה ישראל הצדיק הנקרא ישראל. לאמורי. בשביל התפארות המרומז באמורי כידוע מריב"ש ששבע עממין הם שבע קליפות מקבילות לשבע מדות המרומז בפסוק לך ה' הגדולה וכו':

לא הביט און ביעקב וכו'. דהנה יש מדריגות בני אדם שאוהבים מאוד את הבורא ב"ה ומפני אהבת הבורא ב"ה אוהבים את ישראל ועל כל פשעים תכסה אהבה רואה מעלות ישראל ולא החסרונות הגם שיש לקצת עבירות גלוים שא"א להכחישם כ"א ללמד זכות עליהם. אך אינו מדקדק עכ"פ לעיין בהשפלות משא"כ השונא תעורר מדנים גם כל הפסול פוסל וכו'. וזה לא הביט און ביעקב מי שמתנהג כן ולא ראה עמל בישראל הוא הצדיק. ע"פ רוב נראה ממנו כמו מתרפה מהתורה ומקצת מצות. האדם הטוב נראה לו שאין בו שום עמל ועייפות כי אינו מהרהר על צדיק ולא ראה כו' מי שהוא כן ה' אלקיו עמו כו' ע"י זה תרועת מלך בו. פי' הדבר בידו להטות לב מלך כמו שפרשנו על פלגי מים לב מלך ביד ה' כו' מה חידוש אומר ודאי הכל ביד ה'. הגם זה אפשר לומר הגם הבחירה של מלך ביד ה'. וי"ל דקאי על הצדיק נקרא יד ה' לשון מקום. שה' יתברך שורה עמו כמו איש על ידו. ויד תהי' לך וכן פרשנו על הקול קול יעקב תורה או תפלה אז אין הידים פי' אותן מקומות ידי עשו מקומות של עשו שלא יבא לשם. וזה ה' אלקיו עמו נקרא יד ה'. עי"ז תרועת מלך בו תלוי':

[עוד לפס' זה] לא הביט און כו' לשון כפול גם בסוף ותרועת מלך כו' למה לשון מלך. דהנה מי שהוא אוהב להבורא ב"ה זה בא שמשיג שפלותו וחסרונו ומה שמקצר טובותיו ית' אלינו. והנה מי שמעין חסרונותיו טבעו שאינו רואה חסרונות אחרים ומכ"ש מזה בא לו אהבה גדולה להבורא ב"ה שמאריך אפו ומטיב הגם שאינו כדאי ומי שהוא אוהב לאביו אוהב לבן ועל כל פשעים תכסה אהבה. והגם שרוא' את העביר' דן לכף זכות. אם מוצא [זכות] אינו מדקדק אולי אינו כן. וכמו שפרשנו על הוי דן את כל האדם לכף זכות דקדקנו [מאי] הוי. הל"ל דון את כל האדם כו' כמו דון מינה ואוקי באתרא או דון מינה ומינה (בבא קמא דף כ"ה ע"ב) ולא לשון מותר שני [אותיות] ועוד וכי משנת חסידים הוא הלא רז"ל דרשו כן מפסוק בצדק תשפוט עמיתך. אך הנה יש מי שאינו מוצא זכות. וזה מפני שאינו רואה שפלותו רואה חסרונות אחרים. וגם מפני שאין לו אהבה לאבינו שבשמים משא"כ היפך רואה זכות. הגם שלמדן יותר ממנו לא מצא זכות. דוק ותשכח כן. וזה משנת חסידים הוי דן כו' פי' שתהי' כן בעצמך שתמצא זכות לכל אדם. וזה לא הביט און כו' פי' מי שאינו מביט און הוא מפני אהבה והכנעה דן לכף זכות. ולא ראה עמל בישראל. דהנה יש השונאים כשאין להם מה לדבר על צדיקים אומרים [שהם] מבטלים מתורה. וזה ולא ראה עמל בישראל לומר שהוא עמל ועיף שמבטל אותו אדם שהוא כן ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו פי' רצונו הוא כרצון מלך שיהיה מקיום וכמו שפי' על רצון יראיו יעשה כי עבד מלך מלך והיראה בא משורש שם אדני כמו שכתיב אם אדונים אני איה מוראי ושם אדני פי' מלכות ואדון והיראה נקרא עבד מלך ע"כ רצון יראיו יעשה פי' הרצון יעשה פעולה שמקיום חפצו וזה ותרועת מלך בו:

כי לא נחש ביעקב וכו' דהנה איתא בדברי רז"ל זהב כסף נחושת כנגד האבות נחושת כנגד יעקב שמצינו שאמר לו לבן נחשתי ודאי לא זה לבד הוא הטעם. והנה יעקב אבינו לא מת כי הוא אילנא דחיי וע"כ שם הוי' ב"ה נקרא עליו כמ"ש והנה ה' נצב עליו הגם שי"ל אסולם תרווייהו חד כי פרשנו שקאי אתפלה שמיצב ארצ' שבגלה משמע גשמיות רפואה ופרנסה וכיוצא. וראשו מגיע השמימה הוא שורשו עד אין סוף. ע"כ תקנו ק"ך זקנים ובהם כמה נביאים. דאל"כ פייטן יכול לתקן בלשון יפה יותר. כ"א שהוא ברוה"ק. והנה תפלה נקרא רחמי ויעקב אבינו הוא רחמן שבאבות כרחם אב קאי עליו ובשורשו תפלה. ע"כ כולא חד. אי קאי אתפלה ואי קאי איעקב. ושם הוי' ב"ה הוא שורש של עץ חיים ע"כ יעקב זה לעומת זה של חטא א"ה ע"ה נקרא שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאה"ר כי תקן. ע"כ לא מת שבא מהנחש וזה נחושת. ע"כ עשה משה רבינו ע"ה נחש נחושת והביט וחי. וזה כי לא נחש פי' אם צריכים שלא תהיה מיתה ביעקב תפעלו זה. ולא קסם פי' שלא יהיה גזירה מאיזה מלך כמו שפי' רז"ל קוסם הוא מלך בישעיה על שכתיב קסם על שפתי מלך. וזה ולא קסם בישראל שהוא גבוה גם שורש מלך:

[עוד לפ'] כי לא נחש ביעקב כו'. דהנה שמעתי בשם רבי ז"ל עשה לך שרף פי' להיות לך התלהבות בלבך להשי"ת ויותר לא שמעתי ממנו. וי"ל שים אותו השרף על נס לומר שלא באתה למדרגה זו מעצמך ע"י מעשיך כ"א בחסד אל ובנס מאתו לא שאתה כדאי. וי"ל עוד דהנה פרשנו נתת ליראיך נס להתנוסס כו'. פי' הנס המקור הנסים נתת בידם שיהיו יכולים להמשיך ולפעול נסים תמיד בכל [זמן] וזה נס להתנוסס להפעיל נסים מפני קושט סלה שיודע תמיד האמת וזה ושים אותו ית' על נס לך שתפעול ע"י דביקותו ית' תמיד נסים. והיה כל הנשוך מסט"א וראה אותו וחי להיות נעשה צדיק חי. ויעש כו' נחש נחושת כי מה שצריך תמיד הוא חיי כי זה שכיח וזה היפך של הנחש שגרם. והנה זהב וכסף ונחושת משורש האבות ונחושת נגד יעקב משורשו. והנה יעקב אבינו לא מת כי הוא משורש עץ החיים היפך הנחש. וזה נחש נחושת להיות מהנחש נחושת. וישימהו על הנס כו' וזה כי לא נחש לשון אם לא נחש אתה רוצה שלא תהי' נחש כ"א חיים תפעול ביעקב ולא קסם בישראל כי אמרו רז"ל למה נקראו כשפים שמכחישים פמליא של מעלה וח"ו שיכחישו הם. כ"א הפי' פמליא של מעלה מכחישים את הכשפים. ולא של מטה. וזה ולא קסם אם תרצה שלא תהי' קסם בישראל תפעול זאת:

מה טובו אהליך יעקב כו' לשון מה אינו מובן לכאורה דמשמע שמגנה כמו מה ה' אלקיך שואל מעמך דמשמע דיראה מלתא זוטרתא. הוה ליה להתחיל טובו אוהליך כו' או מה מאד. ופרשנו דהנה בנח כתיב בן [כי כתיב] בלמך אביו ויולד בן [ויקרא את שמו נח] כי הוי' ב"ה יש לו מילוי ב"ן אפשר הי' מאותו שורש (ע"כ בא מבול בימיו ד"ל) והנה בן [משמע] שהוא בן אדם ויש בו ממש ע"כ נח הצדיק התנהג היפך היה בעיניו שפל מאוד כי כן דרך הצדיק לתקן מדותיו כשמרגיש לא טוב [צריך] להתנהג בקצה האחרון וכדאיתא בשמונה פרקים להרמב"ם ז"ל. ומדרגת יעקב אבינו עליו השלום הי' משם הוי' ב"ה במילוי מ"ה ע"כ הי' בעיניו כאילו אינו. הי' בעצמותו שפל בעיניו מכיר האמת כי כל גדלות הוא שקר. וזה אמת ליעקב ע"כ יעקב אבינו לא מת כי הי' משורש התיקון דשם מ"ה (כן ראיתי בספר של רבי ר' בער ז"ל וזה שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדם הוא מ"ה וזה מ"ה משם מ"ה טובו אהליך יעקב יש להמשיך להיות העם ההולכים בין העולם טובים בזה שיהיו כמו מגין על הת"ח מפני האומות כמו אהל מגין משכנותיך ישראל המדרגות ישראל להיות השכינה שורה עליהם. כנחלים פי' אם ח"ו מעותד שום חולי נטיו על שונאי ישראל. כמו בפ' חקת ואשד הנחלים לשון נד קציר ביו' נחלה [ישעי' יז] אשר נטה החולשות לשבת ער פי' שונא. כמו ואתן אדם תחתיך כו' כגנות הכף לשון כאשר יש פי' כגנות להיות עלי נהר כמו ינהרו אליו כל הגוים. כי יש מי שהוא שפל בעיניו אבל יש לו עצבות זה סימן גאוה משא"כ מי שדעתו שפלה כשמשיג חסרונותיו שמח שדבוק בו ית' שאוהב אמת. ועיקר מה דהוה הוה ומכאן ולהלאה לפעול רצונו ית' ולזה ית התחברות

ומתאספים אליו בני עמינו. וזה כגנות עלי נהר. כאהלים לשון אור כפי' רש"י על ומשה יקח את האהל במסכת שבת [ד' פח] לשון בהלו נרו. יאהלו אורם. וזה כאהלים לידע שזה נטע ה' לו מדרגה שלו כ"א בנס ועזר משדי. כארזים אותם שהם כארזים עלי מים להיות שומעים לת"ח ומחזיקים אותם:

במדרש מה טובו אהליך יעקב כו'. טובים אהלים שלמטה מאהלים של מעלה שאהלים של מעלה הכל נכשלים בהם יש שעובד לחמה וללבנה ויש לכוכבים ולמזלות ואהלים של מטה אין אדם לכנס לבה"כ ולבה"מ וחוטא והוא תמוה מאוד. ובעזרת אל ית' הכל [נכון] דהנה פרשנו המשנה אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. דיש שני מדרגות בעבודת שמים א' פשוט מי שמקיים מה שכתיב ועוסק בתורה לבד וזה הוא טוב. ויש מדרגה עליונה יותר מזה וכמו שפרשנו על ארבע מדות בהולכי לבית המדרש הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו. מה מעלה בהליכתו אם אינו עושה. אך הוא כי יש מדרגה שמדבק אדם עצמו בו ית' ומתבונן ברוממותו ובעולמות עליונים. וזה מקרי הולך שהוא הולך מחילאל חיל ע"י הדביקות בו ית' שמשיג ע"י זה שאין הוא נגד עולמות עליונים ומכ"ש לפניו ית' שהכל כאין נגדו וזה הולך ואינו עושה. ויש עושה ואינו הולך הוא מדרגה ראשונה שכתבנו זה אינו הולך מחיל אל חיל כי כמו שהי' אתמול כן היום וכן יהי' נמי למחר. וכן שמעתי הלצה משם הרב מפינסק שיחי' על מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד. בעלי תשובה הם ההולכים מחיל אל חיל נקרא בעל תשובה שמשיג בכל פעם מה שהי' מגרע וצדיק גמור [נקרא זה] שכבר נגמר שלא ישיג יותר כי עומד במדרגה אחת כנ"ל. והנה [נמחק תיבה א' ונראה שהי' כתוב הצדיק] המתדבק בו ית' נקרא שבת קודש. ומדרגה שני' נקרא יום טוב. יום ע"י התורה הנקרא טוב. ועיין בחובת הלבבות איתא שתי המדרגות שגם זה לבד הוא טוב אך זה אינו שפל בדעתו ואינו מוצא לו חטאים משא"כ המדרגה שני' כנ"ל. וזה אין בין י"ט לשבת אין הוא ההכנעה הוא נפקא מינ' בין שני המדרגות. והנה שמעתי מפה קדוש רבינו הרב המגיד מראוונא ז"ל על מה שאיתא שא"א ע"ה בתחילה עבד לתמה ואח"כ ללבנה כו' עד שהשיג. ח"ו שא"א שהי' חכם גדול יטעה זה (הלא הנשמה המחי' הגוף אינה נראית כי המחי' הוא רוחניו' ונעלם חיות הגשמיות ומכ"ש חי העולמים) ואמר שהפי' [הוא כן] וכמו שאיתא בשלמה המע"ה ויחכם מכל אדם ומחכמת מצרים הלא כתיב מכל אדם. אלא שמהכל לקח לו שלמה חכמה להעיקר החכמה. וזה ותרב חכמת שלמה וקאמר ממה נתרבה מתכמת בני קדם בא לו עזר שנתרבה חכמתו וכן מחכמת מצרים כו' כן נמי כאן מתחילה לקח לו עבדות השם מחמה ע"י שמש הבין רוממותו ית' וזה מקרי גנאי וכדאיתא בחובת הלבבות על מי שאומר אני משבח לבעל הבור וכן ע"י הלבנה וכו' כן שמעתי. וזה י"ל פי' המדרש שמפרש הלשון כפול אהליך יעקב משכנותיך ישראל. לזה קאמר טובים אהלים שלמטה מאהלים פי' מאהלים שלמעלה בא שיהיו אהלים שלמטה טובים כראוי. וקשה מה חסרים אהלים שלמטה בלא דביקותו ית' ע"י אהלים שלמעלה הם העולמות (וכמו שכתיב בשמי' וימתחם כאהל) לזה קאמר הכל נכשלי' בהם יש שעובד לחמה כו' כנ"ל בשם הרב ז"ל פי' מקרי נכשלים כי אח"כ שמשיג יותר יודע שהי' מקטין קודם הדביקות והשגת רוממותו ית' ומקריב על תשובה כנ"ל וזה נכשלים בהם משא"כ אהלים שלמטה אין אדם נכנס לבה"כ ולבה"מ וחוטא וכנ"ל אין בין י"ט לשבח משא"כ אם יש לו שני המדרגות יש לו דביקות ולומד תורה ועוסק במע"ט מה טובו אהליך יעקב הוא למטה ע"י משכנותיך ישראל הם של מעלה ע"כ ישראל: וזה שמח כשתהי' זבולון בצאתך לשון זבול הוא דביקותו ית' בצאתך פי' התפשטות מן העולם לעולמות עליונים ונמי תהי' ישכר באהליך יש שמחה לך וטוב לך. ודוק היטיב:

לפסוק יקום אלקים יפוצו אויביו כו' דהנה כתיב והיה אדום ירשה והי' ירשה שעיר אויביו כו' לשון כפול ובשינוי. אך לפי הנאמר לעיל. דהנה כתיב ויהי בנסוע הארון כו' ויפוצו אויבך כו' נמי כפול. אך הנה כנ"י נקרא ארון על שיש התורה בינינו וידוע כשזה קם זה נופל. והנה בגלות אנו נקראים נע ונד כי אין אנו במקומינו וזה ויהי ל' וי בנסוע הארון ויאמר משם התפלל קומה ה' כי הקב"ה עמנו בגלות פדנו וגאלנו ותהי' כביכול קימה לה' שלא להצטרך ליסע כביכול עמנו וג"כ כרצונו ית' להיות עמנו. ויפוצו אויביך הוא שלמטה הם יהיו נעים ונדים. וינוסו משנאיך קאי על השר הוא משנאי לשון משניאי כי גורם שנאה וחטא כי הוא יצר הרע וזה קאמר וינוסו משנאיך מפניך ממי שיש לו פניך צלם אלקים שלא להחטא אותו אדרבה ינוס ממנו. והנה י"ל השר על ששורשו למעלה מהשמאל הוא דין נקרא אדום והאומה למטה נקרא שעיר לשון שעירים כי הם קרובים יותר לקליפות. וזה והי' אדום ירשה והי' ירשה שעיר אויביו כו' וזה והי' נמי קודם הגאולה כי בשעת הגאולה וירד מיעקב והאביד שריד מעיר:

וירד מיעקב כו'. דהנה אמרו רז"ל המקיים שלש סעודות בשבת ניצל משלש פרעניות מחבלי משיח וממלחמות גוג ומגוג ומדינה של גיהנם. והנה שמעתי מפני מה קוראים לסעודה שלישית שלש סעודות שזה הוא מקיים כל הסעודות כי הראשונות גם הוא רעב ויש לו הנאה הגם שהוא מצוה וקראת לשבת עונג. אך סעודה זו ודאי מגלה שלש"ש כי אינו תאב ממילא מתקן הכל שאם לא הי' תאב [אפילו בראשונות אעפ"כ] הי' מקיים. ע"כ נקרא שלש סעודות. ופשוט אין מצוה נקראת אלא על מי שגמרה. והנה בזוהר הקדוש אמרו שהוא כנגד יעקב ועליו נאמר נחלת יעקב אביך. וזה וירד מיעקב לשון ממשלה פי' בלא צער ובלא דין עליו. והאביד שריד מעיר כי ננצל ע"י מחבלי משיח וכו' ולזכה להגאולה וגם ניצול מגיהנם הגם שחילופא הוא שיעבוד מלכיות וע"י ניצל משיעבוד מלכיות. וזה וירד הוא ממשלה ולא שיעבוד וזה מיעקב כנ"ל:

יבושו כל עובדי פסל המתהללים באלילים כו'. דהנה כתיב וצים מיד כתים כו' וגם הוא עדי אובד אינו מובן מהו וגם הוא. מה מרבה [בלשון] וגם. וכן לשון הוא. [אינו מובן] הלא קודם כתיב לשון רבים וענו. אך הנה ידוע הגלות הי' לטובה ע"י זה יהי' אחדות בתוכינו (כי כן מוכרת קודם הגאולה) כי ע"י זה נתבררים אנו ונבוא לאחדות וזה וצים לשון צומות הגידין לשון קשר זה יבוא מיד כתים. וענו אשור מרומז על העשירים וכמו ששמעתי על ובאו האובדים בארץ אשור. על כי הכל מאשרים אותם. כי יש צער מעשירים שאינם פורעים מס כראוי להם וכדאיתא בזוהר. וזה וענו. אשור. וענו עבר פי' העוברים על התורה כי אין כח בגלות למחות בידם. וגם הוא פי' השר של האומה של הגלות עדי אובד פי' עד האובד כי יתבטל עד קרוב לאיבוד כי תלקח ממנו הטוב והרע תבטל ממנו וכמו שאיתא ואתה הקב"ה ושחט למ"ה שמעתי הפי' יסיר ממנו כל הרע והטוב שבו תשאר:

מה שפעם אחת השיב אותו אשמור לדבר ופעם שנית אותו אעשה ובשלישית אותו אדבר. דהנה שמעתי מפי רבי ז"ל מה שאמר אותו אשמור לדבר דאם מזדמן לאדם מעשה טוב ויש לו גאוה ומהרהר תמיד שכן ראוי להתנהג וכן אתנהג. ח"ו אפשר לקלקל או שהוא מקולקל ממילא אם בא גאוה והתפארות לאדם מאיזה פעולה. או שום חסרון בה. וזה אומרו אותו אשמור לדבר ואהרהר תמיד לדבר כן לקלקל בזה שלא תפעול הברכה זה שמעתי. והנה בלק סבור שבזה יקלקל והאמת אם הפעולה הוא טוב אין כת לקלקל. וכדאיתא ברעי' מהימנא על עבירה מכבה מצוה ולא תורה. אם המצוה נפעל ע"פ האמת וכן מצות ת"ח הוה כמו תורה שאין כח בעבירה לקלקל ולכבות וכן כאן. והנה כשראה בלק שהוכרח לברכם פעם שנית שהבין שהיו תנחומין של הבל כיון שלא פעל בזה שלא לברכם עוד. הוצרך לומר תירוץ אחר אותו אעשה פי' אעבוד בשכל ובכוונה לקלקל ד"ל. ואח"כ שלא פעל גם בזה כי ברכם פעם שלושית ולא פעל במה שרצה לעשות פעולת שקר לקלקל כי הי' ראוי עכ"פ לפעול שלא לברך עוד [ואעפ"כ ברכם] הוצרך ע"כ להודות האמת שמוכרח לדבר מה שרוצה הקב"ה: